

Turjányi Sándor

PLÉBÁNOSOK ÉS EGYHÁZI SZOLGÁLATTEVŐK ESZTERHÁZY KÁROLY PÜSPÖK VIZITÁCIÓJÁNAK IDEJÉN

Tanulmányomban szeretném bemutatni az Eszterházy Károly püspök által 1766-ban végzett egyházlátogatás (canonica visitatio) alkalmával az egyházi feladatokat ellátókról lejegyzett adatokat. Az általam vizsgált forrás 1766-ban keletkezett, erről 1997-ben Kovács Béla szerkesztésben készült egy átirat,¹ amely az eredeti szöveghez hasonlóan latin nyelvű.

A vizitációk legfontosabb kérdéskörét a 18. század második felétől egyre inkább az anyagi javak összeírása töltötte ki, míg az itt tevékenykedő személyekről egyre kevesebbet tudhatunk meg.² Ennek ellenére sok értékes információval gazdagodhatunk az egyes embereket illetően, melyek nagy része ugyan anyagi jellegű, de több személyes adattal is találkozhatunk.

Plébánosok

Az egyházközösségek vallási életét a plébános irányította, aki hivatali helyének köztisztelőben álló tagja és életének meghatározó szereplője volt. A jázsági települések kegyúri joga a plébános megválasztásánál is érvényesült, ugyanis beleszólásuk volt abba, hogy ki lássa el a lekipásztori teendőket. Ugyan a vizitáció nem tesz említést a plébános választásának módjáról, azonban sejthető, hogy a kegyúri jogokhoz társult a bemutatás joga, vagyis az, hogy a települések maguk kerestek számukra alkalmasnak tűnő jelöltet, akit aztán a megyéspüspök iktatott be hivatalába. Ezt alátámasztják a plébánosok származási helyére vonatkozó adatok, ugyanis a tizenegy személy közül legalább négy a Jázság területén vagy annak közelében született, a maradék hét személyből pedig négyen korábban egy közeli településen látták el teendőiket.

A hatékony papnevelés elengedhetetlen feltétele annak, hogy a lehető legtöbb település rendelkezzen saját plébánossal, akik megfelelő felkészítéssel képesek ellátni feladataikat. A jázsági települések esetében tizenegy anyaegyházra három leányegyház jutott 1766-ban, amelyek közül egyik sem a plébános hiánynak köszönhette függését. Szentivány és Pusztamonostor korábban önálló egyházak voltak, de anyagi problémáik miatt le kellett mondaniuk ezen kiváltságukról. Jászkisér esetében jóval árnyaltabb a helyzet: Telekessy István püspök 1700-ban visszavette a jászkiséri kálvinisták által használt templomot, és kinevezte plébánossá Zorger János jászberényi káplánt. A lakosságnak büntetés terhe mellett megtöltötték, hogy a prédikátortól elfogadják a szentségek kiszolgáltatását. Ez az állapot 1701. január 6-ig állt fent, amikor kálvinista nők és női ruhába öltözött férfiak egy csoportja szekérre rakta a plébános ingóságait, majd őt is távozásra szólította fel. A templomban hagyott szentképeket később utána küldték, az ottmaradt kenyérgabona árát pedig pénzben megfizették.³ Soós Imre szerint a kálvinisták megtelepedésének a terület akkori földrajzi viszonyai kedveztek, mivel Eger eleste után az

1 Eszterházy Károly püspök egyházlátogatásainak jegyzőkönyvei. Heves és Külső-Szolnok vármegye 1766-1767. Szerk.: Kovács Béla (Az egri egyházmegye történetének forrásai I.) Eger, 1997.

2 Vanyó Tihamér: A plébániatörténetírás módszertana. Pannonhalma, 1941. (Különlenyomat a Regnum Egyháztörténeti Évkönyv 1940-41. kötetéből.) 34.

3 Soós Imre: Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése. Bp., 1985. 375.

íteni mocsarak menedéket nyújtottak számukra. Egyházuk 1599 környékén kezdte meg működését.⁴ Mivel a lakosság felekezeti hovatartozása és a kisszámú római katolikus hívő nem tette lehetővé önálló plébánia működtetését, így az egyház kormányzatilag a Jászság második legnagyobb településének, Jászapátnak a leányegyházaként szerepelt.

A plébánosok műveltségét jól példázza az, hogy a latin mellett legtöbbjük tudott németül, egy szláv nyelven,⁵ valamint a hívei által beszélt nyelven, magyarul. Saját könyvekkel mindegyikük rendelkezett. Ezen felül majdnem mindegyikük jelentős, többéves tapasztalattal bírt, amelyet káplánként, adminisztrátorként vagy plébánosként szereztek.

A kegyurasággal járó jogok mellé kötelezettségek is párosultak, amelyek a plébános megélhetésének biztosítására vonatkoztak. Szüksége volt egy saját házra, amelyet a közösség bocsájított rendelkezésére, valamint a megélhetéséhez nélkülözhetetlen anyagi forrásokat is tőlük kapta. Az illetménye három részre bontható: Az első a földterület típusú, amely szemes gabona és egyéb haszonnövények termesztésére szolgált, emellett adott esetben rét vagy szőlő is beletartozott. Ezeket a területeket vagy a közösség művelte, vagy a plébános. A jászok esetében a megművelés módja önkéntes jellegű, mivel kollektív nemesi jogukból adódóan nem kötelezheték őket robotmunkára. Megélhetésének második forrását azok a természetbeli javak jelentették, amelyek a közösség által megművelt területekről származtak, leggyakrabban gabonaféléket, szénát, húst és fát érthetünk ez alatt. A harmadik forrás a pénzbeli juttatás, amely rendszeres és ünnepi pénzből állt.

A jászsági települések plébánosai az 1766-os vizitáció idején:

Település	Plébános	Életkor	Származás	Tanulmányok	Nyelvismeret
Alattyan	Pilsák György	45	Jászberény	4 év Kassán	magyar, német, szláv
Jásztelek	Csomortányi Antal	30	Szentiván	4 év Egerben	magyar, német
Jászsalszentgyörgy	Kovács Ferenc	33	Gyöngyös	fél év Kassán, 4 Egerben	magyar, szláv
Jászapáti	Litkei Mátyás	50	Litke	4 év Kassán	magyar, szláv
Jászdózsa	Péchy Ferenc	30	Bereg vm.	n.i.	magyar, szláv
J.felsőszentgyörgy	Dobay Mihály	46	Erdély	2 év Egerben	n.i.
Jászkákóhalma	Strigoni András	34	n.i.	6 év Nagyszombaton	magyar
Jászladány	Beke Péter	55	n.i.	Eger, Nagyszombat	magyar, szláv
Jászárokszállás	Tóth Adalbert	59	Csata	2 év Egerben	magyar
Jászfényszaru	Duchek Ferenc	41	Munkács	Nagyszombat	magyar, német, szláv, rutén
Jászberény	Török János	48	Jászfényszaru	Nagyszombat	magyar, német

⁴ Uo.

⁵ A forrás alapján nem minden esetben dönthető el, hogy melyik szláv nyelvet beszélték, ezekben az esetekben a szláv gyűjtőnevet használom.

Az alábbiakban a plébánosok életkörülményeire és juttatásaira vonatkozó részletes adatokat közlöm, személyenként lebontva.

Pilsák György (Alattyán)

Tanulmányai színhelyén, Kassán 3 évig káplán és Szatmár vármegyében 4,5 évig plébános. Tisztségét 1754-től töltötte be. A vasárnapi és ünnepi miséket 9-kor kezdte. Hitoktatást a teljes adventi és böjti időszakban tartott, majdnem minden nap. Gyülekezetéért egy-egy vasárnap és ünnepnap alkalmával felajánlást tett. Egyházi körmeneteket vezetett Jászsalsószentgyörgy, Jánoshida és Jásztelek felé. Háza a közösség által épült, erős téglából, 1766-ban jó állapotú, a telken található többi épület romos állapotban volt, erről is a közösség gondoskodott. A ház berendezését 1 könyves szekrény, 2 láda, 3 asztal és 5 szék alkotta.

A plébános jövedelmei a következők voltak: 1 kila⁶ búza és 24 krajcár minden lakostól. Három ako bor, 2 közösségi föld, melyek egyenként 10 kila őszi gabona befogadására alkalmasak. Művelésüket a közösség végezte. Továbbá egy közösségi föld, amelyet ő művelt, ez nagyjából 12 köből befogadó képességű, egy kis rét, amely 7 szekér szénát hozott. Egy 2 kilás kenderföld, a közösség művelésével, egy darab dinnyeföld, amit a plébános művelt. Két kert, az első Burka Mihály és Sztankó János szomszédságában.⁷ Nyolcadként kapott 3 köből búza, 2 köből árpa, 18 icce vaj, 8 forint értékű disznó, 25 font vetőmag. A helyiektől 9 szekér fa, 1 mázsa marhahús. Továbbá a szombati őrlésből származó jövedelem, 1 mázsa só. 4 forint 30 krajcár ünnepi pénz.⁸

Csomortányi Antal (Jásztelek)

Jászberényben káplán volt 2 éven át.⁹ Hivatalába 1762-ben lépett. Az ünnepi és vasárnapi misét reggel 9-kor és délután 3-tól kezdte. Hitoktatást az adventi időszakban, a 40 napos böjti időszakban, valamint Szent György napjától Szent Mihály napjáig tartott vasárnaponként. Miseáldozatot egy vasárnap és ünnepnap mutatott be a gyülekezetért. Szent Jakab apostol ünnepén körmenetet vezetett Jászfákóhalma felé. A plébános házát a közösség emelte 1744-ben, alapja szilárd, falai téglából vannak, a helyiek tartották karban. Berendezését 2 üvegezett Szűz Mária kép, egy harmadik üveges kép a szenvedő Krisztusról, 1 asztal, 1 szék, 1 szekrény alkotta.

A plébános jövedelmei: 1 kila búza és 24 krajcár, 3 ako bor. 5 földterület, összesen 10 kila befogadó képességű, őszi vetésre. 7 földterület, tavaszi vetésre, összesen 80 kila befogadó képességű. Ezeket a plébános műveli. Továbbá egyenként 10 kila befogadó képességű őszi és tavaszi vetésnek szánt közösségi föld, amelyet a közösség művel. Egy évi 4 szekér szénát adó rét, ezen kívül még 7 szekér szénát kap. Kender és dinnyeföld. 3 kert, egy a plébános házánál, virágoknak, a második zöldségeknek, a harmadik széna, gabona stb. tárolására. Egy gyümölcsöskert. 16 icce vaj, 1 disznó, 9 rajnai forint értékben.¹⁰

6 Kila: 0,25-1 hold méretű földterület.

7 A másik kert leírása hiányzik

8 Egri Főegyházmegyei Levéltár, F. Canonica Visitatiók 1746-1831. 3419 Comitatus Heves et Jazygia. 473-474.

(A továbbiakban EFL)

9 Az ekkori jászberényi plébános Török János 1757-től töltötte be tisztségét, tehát Csomortányi az ő káplánja volt 2 éven át.

10 EFL 494-495.

Kovács Ferenc (Jászsószentgyörgy)

Egy évig a Szűz Mária prépostság káplánja, majd Sepsi plébánosa egy évig, ezután az egri szeminárium helyettes előljárója, tisztségét 1764-től kezdve töltötte be. A vasárnapi és ünnepi misét reggel 9-kor és délután 3-kor kezdte. Hitoktatást májustól szeptemberig tartott. Az egyházi körmeneteket vezette, évente hármat: az elsőt Keresztelő Szent János napján Jánoshida felé, a másodikat Sarlós Boldogasszony ünnepén Jászladány felé, a harmadikat Szent Mihály arkangyal napján Alattyán felé. A plébános háza szilárd alapanyagból épült 1741-ben a közösség által, akik az állagmegóvást végzik, 1766-ban jó állapotban volt. Bevételei: 1 kila (búza) és 24 krajcár. 3 ako bor. Őszi vetésre szánt 5 szántó föld az *alsó dűlőben*. Ezek összesen 35 kila befogadó képességűek. A *felső dűlőben* 6 szántó, összesen 35 kila befogadó képességgel. Ezek művelését ő végzi. Egy 10 kilás őszi és ugyanekora tavaszi vetésre szánt föld, melyet a falusiak művelnek. Évi 10 szekér széna a helyiek munkájából. 8 kilás kenderföld. Dinnyeföld gyanánt egy egész jobbágytelek. Egy zöldségeskert a plébánia szomszédságában. 12 icce vaj, 1 disznó, faggyú 2 rajnai forint 30 krajcár értékben, 30 öl fa, 200 kéve nád. Ünnepekkor 4 rajnai forint 30 krajcár.¹¹

Litkei Mátyás (Jászapáti)

Gyöngyösi káplán csaknem 4 évig. Az Ugocsa vármegyei Kökényesd plébánosa 3 évig. Azután Mező Kövesd gyengélkedő plébánosát pótolta 4 hónapig, majd Polgáron 8, Tokajban 5 évig szolgált. Jászapáti 1763-tól plébános. Szent János oltárnál bármelyik hónapban két misét tartott, az egyiket az élőkért, a másikat a holtakért. Ünnepeken és vasárnap télen 7-kor, nyáron 6-kor celebrált misét. Hitoktatást mindig vasárnap tartott, a fiúkat és lányokat az egyházi körmenetekre is felkészítette, ahol azok saját zászlójukkal vonultak. Bejelentett vasárnapokon és ünnepeken felajánlást tett a gyülekezetért. Körmenetet vezetett a város területén Mária neve napján, továbbá a Kereszt megtalálásának ünnepén Jászkisér felé. Házát a lakosok építették téglából 1712-ben. Szűkös, de kényelmes, az állagmegóvást és a renoválást a helyiek végezték. Házának felszerelése: 4 asztal, 5 fából készült szék, 2 ágy, 1 díszes asztal.

A plébános jövedelme: 400 rajnai forint és 120 kila búza. 12 rajnai forint értékű misebor. A *felső területen* elhelyezkedő 32 kilás, őszi gabonának szánt föld. Három, egyenként 16 kilás szántó. Az *alsó területen* két 32 kilás szántó. A *Réten*, egy 16 kilás, egy tavaszi vetésre szánt, szintén 16 kilás földterület, és még egy ugyanekora méretű, tehát összesen három, egyenként 16 kilás szántó. Tavaszi vetésre szánt terület Heves Ivány¹² területén, ami 80 kilás és egy kb. 6 kilás. Ezeket mind a plébános művelte. 4 szekér szénát adó rét. 6 mérős kenderföld. Heves Ivány területén 5 mérős dinnye és hajdina föld. Ezeket is a plébános műveli. Két kert az első a plébános házánál, a második a városon kívül széna, szalma stb. tárolására. 16 icce vaj, 50 font faggyú, 20 öl fa, 1 mázsa marhahús, 80 kila örlemény.¹³

Péchy Ferenc (Jászdózsa)

Három hónapig volt káplán Pásztón, 1761-től Jászdózsa plébánosa. Ünnepeken és vasárnap 9-től misézett. Hitoktatást Szent György (április 24.) napjától Kisboldogasszony (szep-

¹¹ EFL 508-509.

¹² Hevesivány, mai nevén Jászivány nem tévesztendő össze a vizitációban szereplő Szentivány településsel, előbbi ekkor Jászapáti pusztája volt.

¹³ EFL 502-503.

tember 8.) napjáig és a húsvéti időszakban tartott. A plébános háza téglából épült a közösség által, az állagmegóvást és a renoválást is ők végzik, a tetőt kivéve jó állapotban volt. Berendezése: 2 asztal, 1 szék, 2 papírkép, 1 selyem, 2 szekrény, 1 tároló.

A plébános jövedelmei: a hívektől befolyó 24 krajcár és 1 kila búza. Párber gyanánt 1 mérő búza és 12 krajcár. 6 rajnai forint értékű misebor. 12 kilás, őszi vetésre szánt földterület, és egy ugyanekkora tavaszi számára. Ezeket a lakosok művelik. Saját maga által művelt két, egyenként 24 kilás szántó, és egy 8 szekér szénát termő rét. Egy kenderföld, amelynek méretéről nem tesz említést a forrás. A malomnál elhelyezkedő földjére fűzfákat telepített. A plébános három kerttel rendelkezett, melyek közül kettő a házában volt, az egyik zöldséges, a másikban a szénát tárolták. A harmadik a Tarna folyón túl helyezkedett el. 10 icce vaj, 8 rajnai forint értékű szalonna, 30 krajcár értékű faggyú, marhahús 2 rajnai forint 30 krajcár értékben. A malom szombati őrléséből befolyó jövedelem.¹⁴

Dobay Mihály (Jászfelsőszentgyörgy)

Az Ugocsa vármegyei Kökényes adminisztrátora volt 6 éven keresztül. 1756 óta Jászfelsőszentgyörgy plébánosa. Vasárnap és ünnepnapokon 9-től misézett. Egy-egy vasárnapon felajánlást tett a közösségért. Hitoktatást május első vasárnapjától október 2-ig tartott. Házát a helyi lakosok emelték, rendezett állapotú, az állagmegóvást és a javítást a közösség végezte. Berendezése: 2 asztal, 2 ágy, 2 szekrény, 2 nagy szék, 5 kisszék, 1 rézmozsár.

A plébános jövedelmei. Egy 20 kilás szántó őszi vetésre, 20 kilás tavaszra. Hajdinaföld, kender, dinnye, lenföldek és egy rét. A kenderföldet a hívek művelték, a többi a plébános. A temető mögött egy káposztaföld. Közös földből kihasított 14 kilás terület őszi vetésre. 6 szekér széna, 6 rajnai forint értékű hízó, 4 forint értékű sajt, 4 forint értékű hús, 1 forint értékű faggyú. 4 forint 30 krajcár ünnepi pénz. 4 forint 30 krajcár értékű misebor. 1 mázsa só. Párber és a malom szombati jövedelme.¹⁵

Strigoni András (Jászkóhalma)

3 évig Jászapátni káplán. A Bereg vármegyei Kászon plébánosa 2 évig. 1762-től Jászkóhalma plébánosa. Ünnep- és vasárnapokon az egyházmegye rendelete szerint 9-kor, valamint délből, télen délután kettőkor, nyáron háromkor miséztek. Az említett napokon a miseáldozatot a gyülekezetért ajánlja fel, kivéve gyász esetén. A Szent Kereszt Megtalálásának és Felmagasztalásának ünnepén ő vezette az egyházi körmeneteket a kálvária hegy felé. A plébános háza 1743-ban épült szilárd alapanyagból a közösség által, jó állapotú, az állagmegóvást és a renoválást a helyiek végezték.

A plébános éves jövedelme: 1 kila gabona és 24 krajcár a hívektől, 6 rajnai forint értékű misebor. A közösségi földből kihasított telkek, ezeket évente felosztják, a legutóbbi felosztás során a plébános 6 földdarabot kapott. Mindegyiket a plébános művelte, amelyek egyenként 15 kilásak. A hívek által művelt 12 kilás szántóföld. A plébános által művelt, kihasított kender- és dinnyeföld. Három kert, az első László István szomszédságában, a második zöldségeskert, a harmadik gyümölcsös a Tarna folyón túl. 16 icce vaj, 1 disznó, 1 mázsa só, 6 öl fa, 3 rajnai forint értékű marhahús. A malom szombati őrléséből származó jövedelem.¹⁶

14 EFL 485-486.

15 EFL 470-471.

16 EFL 490-491.

Beke Péter (Jászladány)

15 évig solymosi plébános, 1754-től Jászladány plébánosa. Ünnepeken és vasárnap 7-kor misézett. Szentivánban 10-kor minden harmadik ünnepen. Körmenetet vezetett Szentháromság napján Jászsószentgyörgy felé. Vasárnap és ünnepekkor a gyülekezetért mutatott be áldozatot. A plébános házát a közösség emelte durva téglákból, szilárd alapokkal, kényelmes állapotú, a körülötte lévő épületek rossz állagúak, ezeket is a közösség tartotta karban.

A plébános bevételei: 1 kila búza és 24 krajcár, 40 kilás őszi vetésre használt föld. Kb. 30 kilás föld tavaszi vetésre. Egy egész jobbágytelek kender és dinnye számára. Egy rét, amely évente kb. 30 szekér szénát ad, és amit a plébános művel. Egy disznó, 8 nagy icce vaj, 1 rajnai forint 30 krajcár értékű faggyú, 2 forint értékű marha, 1 mázsa só, 6 szekér széna, 400 kéve nád. 12 kila őszi vetőmag, 9 kila tavaszi vetőmag. 18 szekér fa. Párber gyanánt 1 mérő búza és 12 krajcár. A malomból 50 kila gabona. 8 ako egri bor misészéshez.

A filiáról a következő bevételei származtak: 1 rajnai forint, aminek a felét Szent György napján a másikat Szent Mihály napján kapta. 4 szekér széna, amiből 3-at elszállított Jászladányba, a negyediket Szentivánban tartotta, 8 rajnai forint értékű abrak. 8 kila őszi vetőmag, 12 kis icce vaj, 2 szekér fa, vagy 4 gerenda. 20 tyúk, 10 kéve gyékény.¹⁷

Tóth Adalbert (Jászárokszállás)

15 évig volt plébános Mérán, 5 évig Sajó Szögeden és 8 hónapig káplán Gyöngyösön. A papi szeminárium helyettes elöljárója 1 évig. 1758-tól Jászárokszállás plébánosa.

A plébános jövedelmei a következők: 1 kila búza és 24 krajcár. 6 rajnai forint értékű misebor, őszi vetésre szánt föld 8 köből befogadóképességgel, továbbá egy föld Árokszállás területén, illetve egy 3 kötél nagyságú Ágón, amelybe 5 köből gabona vethető. Ebbe vagy őszi vagy tavaszi gabonát vetett a plébános. Adács tőszomszédságában réttel rendelkezett, amely 20 kocsi szénát termelt, és ő kaszáltatta. 3 kötél nagyságú kender- és dinnyeföld, melyet a plébános művelt. 2 kert: az egyik a paplak díszkertje, a másik Illés István és Tösér István nótáriusok szomszédságában cséplésre és szarvasmarha teleltetésére használták. 8 icce vaj, 1 mák 6 rajnai forint értékben, 16 szekér fa, 1 mázsa só, 8 szekér széna, 2 köből, 6 forint értékű marhahús.¹⁸

Duchek Ferenc (Jászfényszaru)

Egerben volt 4 évig káplán, majd 11 évig munkácsi plébános, 1763-tól Jászfényszaru plébánosa. Vasár- és ünnepeken 9 órakor misézett, ezeken a napokon a káplánnal felváltva prédikált. Szent György napjától hitoktatást tartott egészen a Szent Örangyalok ünnepéig. Egy-egy vasárnapon vagy ő maga vagy a káplán a filián misézett. Ezt a feladatot nehezen látta el, mivel fel kellett áldoznia egy egész napot az itteni feladatai ellátásához. A plébános háza 1744-ben épült a közösség jóvoltából. Az eleje szilárd anyagból, a hátulja szilárd alapon nyugvó téglá. Jó állapotú. Az épület és felszerelése állagának megőrzése a közösség feladata volt. A filia területén található paplakot a közbirtokosok emelték, rossz állapotú.

Éves bevételei: 10 rajnai forint értékű misebor, 12 kila befogadó képességű föld őszi vetésnek. Tavaszi vetésre fenntartott, 8 kila befogadó képességű föld a kántor és a harangozó szomszédságában, melyet a közösség művelt. Emellett egy másik szántó, ami kb. 48 kilás.

¹⁷ EFL 513-514.

¹⁸ EFL 459-460.

Egy mező, amely 24 szekér szénát termelt. Ezenkívül a közösségtől is kapott 8 szekér szénát. Egy majdnem 1 kila befogadó képességű kenderföld. Emellett hajdinát, dinnyét és tököt termeltek, ez a terület közel 4 kilás és a közösség gondozta. Három kert. Egy 5 árok méretű szőlőterület, amit a plébános művelt. 32 icce vaj, 1 hízó, 3 rajnai forint értékű vetőmag, 4 rajnai forintnyi sajt. 13 öl fa, 300 kéve nád, 3 mázsa marhahús, 2 mázsa só.¹⁹

Török János (Jászberény)

Török János 1757-től Jászberény plébánosa haláláig, 1782-ig.²⁰ Korábban Jászladányban 10, Debrőn pedig 2 évet szolgált. Háza 1763-ban épült, melyet a közösség tartott karban. Bevételei évi 564 rajnai forint, 25 köből tiszta, és 50 köből nem tiszta búza. Őszi vetésre szánt 40 kilás szántó. További földjei voltak a *Dellő* és *Nagy ér* nevezetű területen és Jászfelsőszentgyörgy határában. Földjeit Iványi István, jászberényi földművesnek adta bérbe, aki évente 600 kila gabonát fizetett neki. Két kerttel is rendelkezett, amelyek közül az egyik a házánál volt. Továbbá bevételeit 40 szekér széna és 40 öl fa adta.²¹

Káplánok

A káplánok a plébános mellé a lelkipásztori gondozás érdekében kinevezett papok, akik vele együttműködve segítik munkáját. Kinevezéséről a megyéspüspök dönt. A káplán kinevezhető: az egész plébánia egész szolgálata számára, a plébánia egy részén az egész szolgálat számára (pl. csak egy filia teljes ellátására), a plébánia híveinek egy bizonyos csoportja számára (pl. más nyelvűek ellátására, v. sajátos feladatra), egyszerre több plébánián bizonyos fajta szolgálatra.

Jászfényszaru plébánosát a 25 éves Szabó János káplán segítette, aki évente 60 rajnai forint fizetséget kapott ezért.²² Kinevezésnek egyik oka az lehetett, hogy a plébános nehezen látta el saját települése lelkipásztori teendői mellett a hozzátartozó Pusztamonostor filiát.²³ Duchek Ferenc az ottani feladatok időigényességére hivatkozva kevesebb figyelmet szentelt a hívekre. Hozzá kell tennünk azonban, hogy 1766-ban 1927, az anyaegyház területén élő hívő mellett nem volt könnyű 469,²⁴ másik településen lakóval megfelelően foglalkozni, így indokolt volt a segítség igénybevétele. Pusztamonostor függésbe kerülésekor a közösség és új plébánosuk évi 60 rajnai forint fizetésében állapodtak meg, amely pont fedezte Szabó János illetményét.

1766-ban Jászberényben a két káplán, Pécsy László már három és fél éve, míg Bolgovics Péter fél éve tevékenykedtek. Előbbi ezért 60, utóbbi 65 rajnai forintot kap ezért évente.²⁵ Ugyan Jászberény nem rendelkezett olyan filiával, amelyet nehéz lett volna ellátni, lakosainak száma azonban messze kimagaslott a környező települések közül: 1766-ban 7420 fő volt római katolikus, ezen felül egy jelentős református közösség is élt itt.²⁶ Hasonló okokból érkezhettek Jászapátira Egerből Bárán Pál, aki szintén 60 rajnai forintban része-

19 EFL 465-466.

20 Koncsek Aranka: Papválasztások Jászberényben. In: Jászsági Évkönyv, 2001. 46.

21 EFL 474-478.

22 EFL 465.

23 Filia: leányegyház

24 EFL 467.

25 EFL 477.

26 EFL 481.

sült szolgálataiért.²⁷ A város római katolikus híveinek száma 3628 fő volt.²⁸ A 2233 római katolikus hívő által lakott Jászladány plébánosának sem volt könnyű dolog két település híveinek lelkipásztori gondozását ellátni, ugyanis Szentivány anyagi gondja miatt 1763-tól az ő keze alá tartozott. Annak érdekében, hogy ne váljon túlterheltté egy káplán segítségére szorult. A vizitáció idején Erdélyi Mihály 9. hónapja töltötte be tisztségét, amiért évente 60 rajnai forintot kapott. A megosztottság mellett fontos tényező az is, hogy Beke Péter 55 éves volt ekkor, és valószínűleg már nem rendelkezett harmincas éveiket taposó társai energikusságával.²⁹

A jázsági plébániákon a káplánok kinevezése két esetben volt indokolt: nagy lakosság-szám esetén, ekkor a káplán az egész plébánia területén ellátott feladatokat, illetve filiával rendelkező anyaegyházak esetében a káplán a leányegyház területén tevékenykedett. Jászapáti ugyan beletartozik mindkét kategóriába, de filiáján mindössze 14 római katolikus hívő élt, amely önmagában nem indokolt volna segítséget.

Iskolamesterek

A népoktatás évszázadokon keresztül az egyház kezében volt, melynek függvényében az 1766-os vizitáció is értékes információkat közöl a Jázság településein folyó oktatásról, az oktatók személyéről és bérezéséről. A tanítás színtere az iskolaépület, amely meglétéhez az egyes közösségek anyagi ráfordítása szükségeltetett, a megépítésen kívül természetesen az állagmegóvás és a szükséges javítások költsége is őket terhelte. Az iskolaépületek általában egybeépültek a tanító házával, aki tulajdonképpen nem rendelkezett saját ingatlannal, hanem szolgálati lakást kapott. Jászberény mutatja a legérdekesebb képet, mivel ott a lányok külön iskolában tanultak a fiúktól, ráadásul külön oktató foglalkozott velük.³⁰ Három település, Jászapáti, Jászfelsőszentgyörgy és Jászsalsószentgyörgy esetében nem található információk arról, hogy rendelkeztek volna iskolával. Jászapáti azonban mint a Jázság második legnagyobb és leggazdagabb települése, amely ráadásul mezővárosi ranggal is bírt, valószínűleg megengedhette magának egy saját iskolaépület felépítését és fenntartását.

A két falu esetében árnyaltabb a helyzet, de Jászsalsószentgyörgy lakosságát és anyagi forrásait tekintve nagyjából a többi szintjén volt, míg Jászfelsőszentgyörgy ugyan szűkösebb forrásokkal rendelkezett, de az 1766-os állapot nem jelenti azt, hogy folyamatosan ilyen gondokkal küszködött volna.

Az épület önmagában még nem elég ahhoz, hogy a fiatalok megfelelő képzésben részesüljenek, ehhez elengedhetetlen egy tanító is, akinek eltartása plusz költségekkel jár. A települések tanítóira vonatkozó adatokat az alábbi táblázatban foglaltam össze:

27 EFL 502.

28 EFL 504.

29 EFL 511-515.

30 EFL 479.

<i>Település</i>	<i>Név</i>
Alattyán	Horváth Adalbert
Jásztelek (Mihály Telek)	Haczay György
Jászsalsószentgyörgy	Palya Martin
Jászapáti	Simon István
Jászdózsa	Ferenczy János
Jászfelsőszentgyörgy	Pusztly Ferenc
Jászjákóhalma	Bódy Ferenc
Jászladány	Bujáky István
Jászárokszállás	Bozóky György
Jászfényszaru	Mátyus Ferenc
Jászberény	Balogh István Rédei Klára

A fenti adatokból látszik, hogy az összes anyaegyház rendelkezett saját tanítóval, akiknek néhol az életkorát is feltüntették, és mivel a lakosság zöme magyar volt így a tanítók is mind magyarok. Kinevezésükről általában a plébános és a közösség vezetősége döntöttek, Jászapáti a városi tanács,³¹ míg Jászdózsan,³² Jászjákóhalmán³³ és Jászfelsőszentgyörgyön³⁴ az alesperestől kapták tisztségüket. A jegyzőkönyvekben az oktatás mikéntjére nem térnek ki, azt azonban megtudhatjuk, hogy a keresztény eszmékre mely könyvekből tanították a gyermekeket. Ezek a *Kisdedek kenyere*, *A keresztény tudományról való mennyei oktatás* és *Canisius Szent Péter katekizmus*a voltak. Arról, hogy az egyes településeken élő gyermekek közül mennyien jártak iskolába nincsenek információink, kivéve Jászárokszállást, ahol a tanító nagyjából 140 fővel foglalkozott, nemük szerint két csoportra bontva.

Az egyházjog a tanítóktól külön megkövetelte, hogy a hívek által követett vallási felekezet tagjai legyenek, ezért hitvallási kötelezettséggel rendelkeztek, erről a forrás külön említést is tesz, szövegét a Szentszék határozta meg, ekkoriban a trentói hitvallás volt érvényben.

Több esetben előfordul az, hogy az iskolamester egyéb tisztséget is betölt a településen belül, leggyakrabban kántorként foglalkoztatták még őket. A Jászság három leggazdagabb települése Jászberény, Jászapáti és Jászárokszállás megengedhette megának azt, hogy kántorként más személyt foglalkoztasson, amely természetesen többletköltségekkel járt, mivel számukra is biztosítani kellett ingatlant. A kisebb falvak viszont ennek költségét megspórolva a tanítókra bízta a kántor feladatainak ellátását. Ebben az esetben a kántornak járó földterületeket és természetbeni juttatásokat is ugyanaz a személy kapta meg. A forrás nagy hiányossága, hogy nem minden esetben jelöli a juttatások forrását. Az egyes tanítók fizetése az alábbiak szerint oszlott meg:

31 EFL 504.

32 EFL 487.

33 EFL 491.

34 EFL 471.

Horváth Adalbert (Alattyán):

1 mérő búza, 12 rajcár. 4 kila őszi és tavaszi gabona, a közösség jóvoltából. 3 kilás földterület Bognár János és Várad György szomszédságában, amelyet ő művel. 1 kilás kenderföld, amelyet ő művel. Ezenkívül egy 2 szekér szénát termő rét. 2 szekér széna, 4 icce vaj, 3 forint értékű szalonna, 50 font só. 20 kéve nád, 2 szekér fa. Temetési illetménye 15 krajcár, szent énekekkel 30 krajcár, zsoldárokkal 1 rajnai forint.³⁵

Haczay György (Jásztelek)

Párbér gyanánt 40 kila búza és 30 rajnai forint. A keresztjáró napokon 5 pint bor. Őszi és tavaszi vetésre szánt 5 kila befogadó képességű földterület. 2 kilás kenderföld és egy kis darab dinnyeföld. 1 szekér fű, 3 szekér széna. 5 icce vaj, 3 öl fa, 4 rajnai forint értékű szalonna, 50 font só. Temetési illetménye 15 krajcár, 10. zsoldárokkal 1 rajnai forint 30 krajcár, Ments meg engem, Uram 15 krajcár, de Requiem kántálása 30 krajcár, fiúk oktatásáért 5 rajnai forint, 5 kila búza.³⁶

Palya Martin (Jászsószentgyörgy)

45 rajnai forint, 60 kila búza. Évenként a falusiak munkájából 5 kila őszi gabona és ugyanennyi tavaszi. 3 szekér széna. 6 icce vaj, közepes disznó, 3 szekér fa. Dinnye és kender termesztésére ideiglenesen birtokol egy 3 mérős földet. Káposztaföld. A gyerekek tanításért 13 rajnai forint. Minden iskolástól 17 krajcár. Temetésért 15 krajcár, zsoldárokkal 1 rajnai forint 30 krajcár, koporsó vitele 22,5 krajcár, halotti énekek kántálása 30 krajcár.³⁷

Simon István (Jászapáti)

15 rajnai forint, 2 rajnai forint értékű szalonna, 2 öl fa, 50 font só, fél mázsa disznó, 4 icce vaj és 1 mérő búza a tanulóktól.³⁸

Ferenczy János (Jászdózsa)

Éves kántori fizetése a következő: egy kilás őszi vetésre és egy 4 kilás tavaszi vetésre szánt földterület. Mindkettő a plébános szomszédságában van, ezeket saját maga műveli. Egy dinnye- és kenderföld, amelyet a közösségtől kapott, s amelyet szintén ő művel. 3 szekér széna. 30 rajnai forint, 4 icce vaj, kender 1 rajnai forint 30 krajcár értékben, szalonna 4 rajnai forint értékben, 3 szekér fa, 55 kila búza. Az iskolás fiúktól származó 10 rajnai forint és 50 font só. Egyszerű temetés 15 krajcár, a de Requiem kántálásával lezajlott temetés 45 krajcár.³⁹

Pusztly Ferenc (Jászfelsőszentgyörgy)

1 mérő gabona és 12 krajcár az özvegyektől és a hajadonoktól, zöldségeskert Mézes József és a plébános szomszédságában, amelyet mint kántor kapott. Egy kenderföld Dankó József és Sándor Martin szomszédságában. Tökföld a plébános szőlője mögött. 3 kilás tavaszi vetésre szánt föld. 7 kila vetőmag, 3 szekér széna, 2 öl fa, 50 font só, 3 forint értékű szalonna, 7 icce vaj, 1 forint 42 krajcár értékű hús. 1 rajnai forint a tanításért gyerekenként. Temetés 15 krajcár, szent énekek: de Requiem 30 krajcár, Libera 15 krajcár, koporsó vitele 15 krajcár, zsoldárok éneklése 1 forint 30 krajcár.⁴⁰

35 EFL 498.

36 EFL 495

37EFL 509.

38 EFL 504.

39 EFL 487.

40 EFL 471.

Bódy Ferenc (Jászkóhalma)

60 kila búza, 35 rajnai forint. 4 kila őszi és 4 kila tavaszi vetőmag, 3 rajnai forint 30 krajcár értékű szalonna, 50 font só, 51 krajcár értékű marhahús, 6 icce vaj. 2 forint 15 krajcár ünnepi pénz, 3 szekér széna, 3 öl fa, 36 krajcár egyházi körmenetekben való részvételért, 10 rajnai forint a fiúk tanításáért. Hagyományos temetésért 15 krajcár, Ments meg engem, Uram kántálása 15 krajcár.⁴¹

Bíró István (Jászladány)

Kántori fizetése: 45 rajnai forint, 70 kila búza, 5 kila őszi vetőmag, 4 kila tavaszi. 4 rajnai forint 30 krajcár értékű szalonna, 1 rajnai forint 30 krajcár értékű só, 6 icce vaj, 3 szekér széna, 3 szekér fa, 200 kéve nád. Temetési illetménye: 15 krajcár, szent énekekkel 45 krajcár, impozícióval 15 krajcár, Libera 15 krajcár, harangozással 1 rajnai forint 30 krajcár. Iskola-mesteri fizetése: 12 rajnai forint, 7 kila búza, 30 font só, 30 font hús, 1 szekér fa, 100 kéve nád. 2 kila őszi vetőmag, 2 icce vaj.⁴²

Bozóky György (Jászárokszállás)

Kézpénz és egy pár lábbeli 17 rajnai forint értékben, 1 mérő búza a tanítványoktól, marhahús 3 rajnai forint értékben, szalonna 3 rajnai forint értékben, 25 font só, 5 font faggyú, 4 közepes vaj, 1 szekér fa.⁴³

Balogh István (Jászberény)

30 kila búza, 1 mázsa só, 1 szekér fa, 4 rajnai forint értékű szalonna.⁴⁴

Rédei Klára (Jászberény)

20 rajnai forint, 12 kila búza, 1 mázsa hús, 25 font só, 1 öl fa.⁴⁵

Mátyus Ferenc (Jászfényszaru)

Őszi vetésre szánt 4 kilás szántó, és egy ugyanekkora tavaszi vetésre a plébános és a harangozó szomszédságában, melyeket a közösség művel. Egy 1 kilás termőterület hajdina, dinnye, kender és káposzta számára, melyet a közösség művel. Két szekér szénát termő rét, ezenkívül 4 szekér szénát kap. 45 rajnai forint, 40 kila rozs, 12 icce vaj, 24 font vetőmag, közepes hízó, másfél mázsa marhahús, 1 mázsa só, 6 szekér fa. Az iskolásoktól kapott egy kila búza. Az iskolai szünetekre kapott évi 9 krajcár.⁴⁶

Kántorok

Jászberényben Radimeczky József látta el a kántori feladatokat, az alesperes, a plébános és a városi vezetés jóvoltából. Hitvallását letette, Csiky és Szelepcsényi énekeskönyvét használta. Háza romos állapotú, melyet a közösség tartott karban. Éves juttatásai: 54 rajnai forint, 50 kila búza, egy 9 kilás szántó, amelyet ő művelt. 4 szekér széna, 30 font só, 1 mázsa hús. Stólapénz: Az úgynevezett első osztályú temetés 30 krajcár, másodosztályú 19,5 krajcár, harmadosztályú 7,5 krajcár, kántálás 15 krajcár, koporsó vitele 15 krajcár, Ments meg engem, Uram 30 krajcár, de Requiem 30 krajcár.⁴⁷

41 EFL 491.

42 EFL 514.

43 EFL 460.

44 EFL 480.

45 Uo.

46 EFL 466.

47 EFL 479.

A jászárokszállási Valiczky Jánosról szűkszavúan ír a forrás, róla csak annyit tudunk meg, hogy lelkiismeretesen végezte a munkáját, és az éves illetménye 33 rajnai forint, 4-4 kila szántóföld őszi és tavaszi vetésre, 4 szekér széna, 4 icce vaj, 3 rajnai forint értékű szalonna, 3 rajnai forint értékű marhahús, 5 szekér fa. Temetési pénz 12 krajcár, kántálással 24 krajcár, Ments meg engem, Uram 12 krajcár.⁴⁸

Jászapáti Kovács Mihály a plébános, és a városvezetés kinevezésével nyerte el tisztségét. Csiky és Szelepcsényi énekeskönyvét használta. Házát, amely jó állapotú volt a közösség építette és tartotta karban. Éves juttatásai a következők: 50 rajnai forint és 40 kila búza, 1 mázsa hús, 50 font só, 3 öl fa, 4 szekér széna, 8 icce vaj, 6 köböl búza. Temetési illetménye 15 krajcár, szent szövegek felolvasásával 30 krajcár, szent énekek kántálásával 45 krajcár, koporsó vivése 15 krajcár, Ments meg engem, Uram kántálása 30 krajcár.⁴⁹

Harangozók

Kinevezésükről a plébános és a települések előjárói döntöttek, ritkábban az alesperes. Munkájuk elengedhetetlen, de nem igényel olyan nagyfokú műveltséget, mint amelyre egy tanítónak vagy egy kántornak szüksége van, ennek függvényében bérezésük is alacsonyabb. Bérezésük készpénzből, természetbeni juttatásokból, földterületekből és a stólapénzből állt, amelyet leginkább a temetési szertartásokon betöltött szerepe után kapott egy harangozó. Ezen felül a közterhek alól teljes felmentést élveztek. A rájuk vonatkozó adatokat az alábbi táblázatban foglaltam össze:

<i>Település</i>	<i>Név</i>	<i>Illetmény</i>	<i>Stólapénz</i>	<i>Ingatlan</i>
Alattyán	Vármusek János	2 kila őszi és tavaszi gabona, kenderföld	6 krajcár gyászharangozásért	nem említi a forrás
Jásztelek	Litkey György	25 kila búza, 2 pár cipő, 2 kila őszi és tavaszi vetőmag, kender és dinnyeföld	6 krajcár gyászharangozásért	nem említi a forrás
J.a.szentgyörgy	Burján István	30 kila búza, 2 kila őszi és tavaszi vetőmag, kenderföld	2 rajnai forint éjszakai harangozásért	nem említi a forrás
Jászapáti	Jászár István	15 rajnai forint, 30 kila búza, 1 szekér fa	9 krajcár gyászharangozásért	saját háza van
Jászdózsa	Janoviczky András	25 kila gabona, 5 rajnai forint, 1 szekér fa, 1 szekér széna, 3 kilás szántó	6 krajcár gyászharangozásért, 30 krajcár kereszteléskor	házát a település biztosítja

48 EFL 460.

49 EFL 504.

J.f.szentgyörgy	Kiss András	7 rajnai forint, 2 forint értékű csizma, 12 kila gabona, tők- és káposztaföld	30 krajcár keresztelésekor	házát a település biztosítja
Jászájkóhalma	Gáló Ferenc	4 rajnai forint, 17,5 köből gabona, 1 szekér fa, 1 szekér széna, 2 kila őszi és tavaszi vetőmag	6 krajcár gyászharangozásért	nem említi a forrás
Jászladány	Papp Imre	30 kila búza, 2 kila tavaszi és őszi vetőmag, 1 szekér fa, 100 kéve nád	6 krajcár gyászharangozásért	házát a település biztosítja
Jászárokszallás	Baranyi Mihály	fél mérő búzából készült kenyér, 4 kila őszi vetőmag	6 krajcár gyászharangozásért	saját háza van
Jászberény	Oláh József Malo Ferenc	6 rajnai forint, 8 kila búza, 1 mázsa hús, 25 font só	nem említi a forrás	nem említi a forrás
Jászfényszaru	Szmidely András	18 forint, 18 kila gabona, 4 kocsi széna, 2 kocsi fa, 1 forint értékű só, 1 forint értékű hús, 13 font vetőmag, 1 sajt. 2 kilás föld őszi vetésre, 2 kilás tavaszinak	7,5 krajcár gyászharangozásért, három kondításért 6 krajcár, kettőért 4,5 krajcár.	

Bábák

A vizitációkban az egyházi alkalmazottak közé sorolják a bábákat is, sok információt nem tudhatunk meg róluk, említésük a plébánosról szóló beszámolóban található, mint a keresztelésben segítő személy. A nagyarányú csecsemőhalandóság miatt a bábák jogot kaptak arra, hogy az életveszélyben lévő vagy valamilyen rendellenességgel született csecsemőket megkereszteljék, hogy halál esetén a keresztény temetőben helyezhessék őket örök nyugalomra.⁵⁰ Jászfényszarun két baba segédkezett, az egyiküket Kóródy Erzsébetnek hívták.⁵¹ Más információt nem tudunk meg róluk, több esetben nem is tartották fontosnak megemlíteni őket.

50 Dóka Klára: Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek forrásértéke a székesfehérvári püspökség dokumentumai alapján (1778-1868). In: Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 1993. 5. évf. 1-2. sz. 181-201.197.

51 EFL 465.

Egyéb tisztségek

A jegyzőkönyvekben rendre megemlítésre kerül a templomgondnok, általában név nélkül. Feladatai közé tartozott a templom javainak felügyelte, erre több esetben is történik utalás, általában ő az a személy, aki évenkénti kimutatásokat készít a plébános számára a bevételekről és kiadásokról. Ezenkívül joga volt az egyházi vagyomból annak szükségleteire eladni valamit, vagy annak pénzét kölcsönadni. A jászalsószentgyörgyi vizitációban megemlítésre kerül, hogy Burján István harangozó a templomgondnok tisztségét is betölti.⁵² Jászberényben Göblyös István töltötte be ezt a tisztséget Jankovics Imrével közösen. Illetményük a következő: 27 rajnai forint, 30 kila búza, 4 kilás szántó, 25 font só, 1 szekér fa.⁵³ Természetesen az ő bérezésük alapján nem általánosíthatunk, mert a többi település nem feltétlenül engedhette meg magának az ekkora illetmény kifizetését.

Az egyházi életben fontos szerep jutott a templomi énekaroknak és zenészeknek, akik játékkukkal lenyűgöző atmoszférát varázsoltak a szentmisék alkalmával. Jászberény vizitációja során a templomi muzikusokat név szerint is megemlítik. Lantosok és fűvös hangszerek: Csapliczky Gergely, Kopni Ferenc, Bednaróczky Leopold, hegedűs: Krinvold Ádám, vokalista: Suba János, Trajtáczy István.

Tanulmányomban igyekeztem tételesen és minden részletre kitérően bemutatni a jászsági településeken 1766-ban tevékenykedő egyházi feladatokat ellátó személyeket. A felsorolások mellett szembetűnőek az egyes települések közti eltérések, láthatjuk, hogy ki, milyen plusz kiadásokat engedhetett meg magának. Tapasztalhatunk egyfajta fontossági sorrendet a tisztségek között, amely élén természetesen a plébános áll. Ez megmutatkozik juttatásai számában és mértékében is. Az összeírók számára legkisebb súllyal bíró templomgondnokok és bábák viszont alig kerülnek megemlítésre, holott ők is igen fontos szerepet töltöttek be. A vizitációs jegyzőkönyvek igen értékes forrásai az egyházkutatásnak, melyekből kellő forráskritika mellett rengeteg információt tudhatunk meg az egyházközségek életéről.

Forrás- és irodalomjegyzék:

Dóka Klára: Az egyházlátogatási jegyzőkönyvek forrásértéke a székesfehérvári püspökség dokumentumai alapján (1778–1868). In: Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 1993. 5. évf. 1-2. sz. 181-201.

Egri Főegyházmegyei Levéltár, F. Canonica Visitatiók 1746–1831. 3419 Comitatus Heves et Jazygia.

Erdő Péter: Latin–magyar egyházjogi kisszótár. Bp., 1993. (Studia theologica Budapestinensia 6. Subsidia 2.)

Koncsek Aranka: Papválasztások Jászberényben. In: Jászsági Évkönyv, 2001. 46.

Kovács Béla: Syllabus latino-hungaricus. Eger, 1990.

Rác Imre: Glossarium. Latin–magyar szójegyzék a canonica visitatio és a régi latin nyelvű okmányok fordításához. Miskolc, 1998.

Soós Imre: Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése. Bp., 1985.

Vanyó Tihamér: A plébániatörténetírás módszertana. Pannonhalma, 1941. (Különlenyomat a Regnum Egyháztörténeti Évkönyv 1940–41. kötetéből.)

⁵² EFL 509.

⁵³ EFL 480.